

DISCURS DEL MÈTODE

**PER CONDUIR BE LA RAÓ I CERCAR LA VERITAT EN LES
CIÈNCIES, SEGUIT DE LA DIÒPTRICA, ELS METEORS I LA
GEOMETRIA QUE SÓN ASSAIGS D'AQUEST MÈTODE.**

[Advertiment]

Si aquest discurs sembla massa llarg per a ser llegit en un sol cop, se'l podrà dividir en sis parts. En la primera, s'hi trobaran diverses consideracions sobre les ciències; en la segona, les principals regles del mètode que l'autor ha cercat; en la tercera, algunes regles de moral que ha tret d'aquest mètode; en la quarta, les raons a través de les quals prova l'existència de Déu i de l'ànima humana, que són els fonaments de la seva metafísica; en la cinquena, l'ordre de les qüestions de física que ha investigat, i en particular l'explicació del moviment del cor i d'algunes altres dificultats que pertanyen a la medicina, així com també la diferència entre la nostra ànima i la dels animals; i en la darrera, allò que segons ell es requereix per tal d'avançar més que no pas fins ara en la investigació de la natura, i les raons que l'han portat a escriure.

[...]

SEGONA PART

[Regles principals del mètode]

Jo m'esqueia ésser llavors a Alemanya, on havia estat reclutat en ocasió de les guerres encara no finalitzades, i quan del coronament de l'emperador retornava a l'exèrcit, l'entrada de l'hivern em retingué en un quarter, on sense cap conversa que em distragués ni, sortosament, maldecaps ni passions que em torbessin, romania el dia sencer sol, reclòs, prop d'un braser, disposant tothora de lleure per entretenir-me amb els meus pensaments.

D'entre els quals, un dels primers fou adonar-me que sovint no hi ha tanta perfecció en les obres compostes de diverses peces i construïdes per diversos mestres, com en aquelles en què hi ha intervingut un sol home.

Així podem veure com els edificis que ha emprès i acabat un sol arquitecte acostumen a ser més bells i millor ordenats que aquells que han procurat restaurar molts, aprofitant antics murs que havien estat bastits per a d'altres finalitats. D'aquí que aquestes ciutats antigues, que als seus inicis no havien estat sinó poblats, i, a còpia de temps, han esdevingut grans ciutats, normalment estan tan mal proporcionades, si les comparem amb les places regulars que un sol enginyer dissenya, en una esplanada, segons la seva imaginació; i encara que considerant els seus edificis separadament, s'hi troba sovint tant o més art que en aquells altres, no obstant, veient com estan arranjats, ací un de gran, allà un de petit, i com en són de torts i desiguals els carrers, hom diria que més aviat fou l'atzar que no pas el voler d'homes enraonats el que els ha disposat així. I si es considera, tanmateix, que de sempre hi ha hagut funcionaris encarregats de tenir cura d'edificis particulars de cara al seu us ornamental públic, s'entendrà prou bé el difícil que resulta fer les coses ben fetes si es treballa en obres d'altri. Així, m'imaginava que els pobles que antigament havien estat semisalvatges i a poc a poc s'han anat civilitzant, no havent establert llurs lleis sinó a mesura que la incomoditat dels crims i de les querelles els obligaven a fer-ho, no podrien estar tan ben governats com aquells qui d'ençà que s'aplegaren per primera vegada han observat les constitucions d'un legislador prudent. Que n'és de cert que l'estat de la vertadera religió, del qual només Déu n'ha fet les seves ordenances, deu ser incomparablement millor regulat que qualsevol altre. I, referint-nos a coses humanes, crec que si en altre temps Esparta havia estat tan florent, no fou pas degut a la bonesa de cadascuna de les seves lleis, ja que moltes eren força estranyes i, fins i tot, contràries als bons costums, sinó que en ser afaiçonades per un sol home tendien totes a un mateix fi.

I d'aquesta manera pensava que les ciències dels llibres, almenys aquelles les raons de les quals només són probables i no contenen demostracions, essent compostes i engruixides a poc a poc amb les opinions de diverses persones, no són tan properes a la veritat com les simples argumentacions que de manera natural pot fer un home enraonat respecte de les coses que se li presenten. I vaig pensar, encara, que per allò que tots hem estat infants abans que homes i haver-nos calgut durant força temps que ens governessin els nostres apetits i els nostres preceptors, sovint contraris els uns als altres, i que

René DESCARTES, *Discurs del mètode* [selecció]

possiblement ni els uns ni els altres ens aconsellaven sempre el millor, esdevé gairebé impossible que els nostres judicis siguin tan purs i tan sòlids com ho haguessin estat si haguéssim disposat enterament de la nostra raó d'ençà que vam néixer i mai no haguéssim estat guiats sinó només per ella.

És cert que no veiem enderrocar totes les cases d'un poble amb l'única intenció de reconstruir-les i fer-ne els carrers més bells; si, en canvi, molts enderroquen les seves per tal de reconstruir-les, i fins tot algunes vegades estan obligats a fer-ho: quan estan a punt de caure o bé quan els fonaments no són prou fermes.

Amb aquest exemple em vaig convèncer que no treia cap a res que un particular volgués reformar un Estat, regirant-ho tot des dels fonaments i enderrocant-lo per tornar-lo a redreçar; ni tampoc reformar el conjunt de les ciències o l'ordre establert a les escoles de cara a llur ensenyament, sinó que, per les opinions que fins aleshores havia cregut, el millor que podia fer era prendre la determinació, d'una vegada, d'abandonar-les, per tal de reemplaçar-les o bé per altres de millors o bé per les mateixes, un cop les hagués amotllades a la raó. I vaig creure fermament que d'aquesta manera reeixiria a conduir la meua vida molt millor que si l'hagués bastida damunt d'antics fonaments i només em recolzés en els principis en que havia estat persuadit en la meua joventut, sense mai no haver-los examinats si eren o no veritables. Doncs, encara que en això hi veiés diverses dificultats, no n'hi havia cap sense remei ni comparables a les que es troben en la refonia de petites coses que afecten el que és públic. Aquests grans cossos són molt difícils d'aixecar si han caigut, o de contenir si trontollen, i llurs caigudes esdevenen molt dures. A més, llurs imperfeccions, si en tenen —i per la diversitat que hi ha entre ells n'hi ha prou per assegurar que en tenen i moltes—, l'ús sens dubte les ha endolcides molt, i fins n'ha evitat o corregit insensiblement moltes, que ni amb prudència haurien pogut remeiar-se tan bé. I finalment, són gairebé sempre més suportables que no en seria llur canvi, de la mateixa manera que els grans camins que giravolten entre muntanyes a còpia de ser trepitjats, es tornen més planers i còmodes, i és millor resseguir-los que emprendre una dreuera, grim pant roques i davallant precipicis.

És per aquesta raó que no puc aprovar de cap manera a confusionaris i inquietes que, no havent estat cridats ni per naixença ni per la fortuna a dirigir els afers públics, no paren mai d'idear alguna nova reforma. I si cregués que en aquest escrit hi ha la més petita cosa que em pogués fer sospitós d'aquesta insensatesa, em doldria molt que fos publicat. Mai el meu propòsit no ha estat altre que procurar reformar els meus propis pensaments i edificar en fonaments que siguin meus del tot. Ja que si, havent-me complagut força la meua obra, us en mostro aquí el model, no ho faig per ganes d'aconsellar-ne la seva imitació a ningú. Aquells a qui Déu millor hagi repartit els seus dons, possiblement tinguin designis més elevats, però temo que aquest sigui ja massa agosarat per a molts. La mera resolució de desfer-se de totes les opinions abans rebudes en plena creença, no és pas un exemple que calgui seguir. El món es compon de dues classes d'esperits, a qui per res del món convé aquest exemple. A saber: els qui, creient-se més hàbils del que realment són, no poden contenir la precipitació de llurs judicis, ni tenir prou paciència per conduir ordenadament llurs pensaments; d'on resulta que, si per una vegada s'haguessin pres la llibertat de dubtar dels principis rebuts i apartar-se del camí usual, mai no podrien seguir el camí que cal fer per anar més de dret, i tota la vida romandrien esgarriats. I els altres, qui, tenint suficient raó o modèstia per creure que són menys

René DESCARTES, *Discurs del mètode* [selecció]

capaços per distingir el ver del fals que d'altres, per qui podrien ser instruïts, s'han d'acontentar a seguir l'opinió d'aquests més que no pas cercar-ne ells mateixos de millors.

Quant a mi, hauria estat sens dubte d'aquests darrers, si no hagués tingut més d'un mestre o no sabés les diferències que de sempre hi ha hagut entre les opinions dels més doctes. Però havent après a l'escola que res pot imaginar-se, per estrany i increïble que sigui, que no hagi estat ja dit per algun dels filòsofs; i havent reconegut més tard, bo i viatjant, que tots els qui tenen sentiments contraris, i molt, als nostres, no són, per això, ni bàrbars ni salvatges, sinó que molts d'ells raonen tant o més que nosaltres; i havent considerat que un mateix home, amb un mateix esperit, criat des de la seva infantesa entre francesos i alemanys, esdevé diferent de com hagués esdevingut si hagués viscut enmig de xinesos i caníbals; i que, fins en la moda del vestir, una mateixa peça que fa deu anys ens va plaure, i que potser ens plaurà d'aquí deu més, ens sembla ara extravagant i ridícula; de manera que són més aviat el costum i l'exemple allò que ens persuadeix i no pas el coneixement cert; i, tanmateix, la pluralitat de vots no és una prova que valgui res per a les veritats difícils de descobrir, ja que és més versemblant que un sol home les hagi retrobades que no pas tot un poble; no podia escollir ningú les opinions del qual em semblessin preferibles a les d'altres, i em sentia com obligat a emprendre la feina de guiar-me a mi mateix.

Però com un home que camina solitari i enmig de tenebres, vaig decidir d'anar tan lentament i de ser tan circumspecte en tot que, encara que avancés ben a poc a poc, em guardava bé de no caure. Ni tan sols vaig voler començar a rebutjar enterament alguna de les opinions que en altre temps haguessin pogut lliscar per la meva creença sense ser-hi posades per la raó, sinó després d'haver esmerçat molt de temps dissenyant el projecte de l'obra que anava a emprendre i cercant el veritable mètode per tal d'arribar al coneixement de tot allò de què el meu esperit en fos capaç.

Essent més jove, havia estudiat una mica d'entre les parts de la filosofia, la lògica; i d'entre les matemàtiques, l'anàlisi dels geòmetres i l'àlgebra, tres arts o ciències que semblaven haver de contribuir d'alguna manera al meu propòsit. Però, en examinar-les, vaig adonar-me que, pel que feia a la lògica, els seus sil·logismes i la major part de les altres instruccions servien més per explicar als altres el que hom ja sabia o, fins i tot, com l'Ars de Llull, per parlar, sense judici, d'aquelles que s'ignoren, que no pas per aprendre. I encara que, en efecte, contingui molts preceptes veritables i bons de debò, de tota manera n'hi ha molts d'altres, barrejats entre ells, que són nocius i superflus, de manera que resulta tan difícil destriar-los com treure una Diana o bé una Minerva d'un bloc de marbre encara no esbossat. Pel que fa a l'anàlisi dels antics i a l'àlgebra dels moderns, a mes de no referir-se sinó a matèries molt abstractes que semblen no servir per a res, la primera, sempre esta sotmesa a la consideració de les figures de tal manera que no pot exercitar l'enteniment sense fatigar molt la imaginació; i la darrera, està tan subjecte a regles i a xifres que se n'ha fet un art confús i obscur, que embarassa l'esperit en comptes de ser una ciència que el cultivi. Tot plegat va fer-me pensar que era necessari cercar algun mètode que incorporant els avantatges d'aquests tres, n'evités llurs defectes. **I com que la multiplicitat de lleis sovint forneix d'excuses els vicis, de manera que un Estat roman millor reglamentat si, disposant-ne de molt poques, siguin estretament observades; així, en comptes d'aquest gran nombre de**

René DESCARTES, *Discurs del mètode* [selecció]

preceptes de què està composta la lògica, vaig creure que en tindria prou amb els quatre següents; sempre que prenguéss la resolució ferma i constant de no deixar d'observar-los ni un sol cop.

El primer era no admetre mai res com a veritable que no sabés de manera evident que ho era, és a dir, evitar curosament la precipitació i la prevenció, i no comprendre en els meus judicis sinó allò que es presentés al meu esperit tan clarament i tan distintament que no tingués ocasió de posar-ho en dubte.

El segon, dividir cadascuna de les dificultats que examinés en tantes parts com fos possible i que es requerissin per tal de resoldre-les millor.

El tercer, conduir amb ordre els meus pensaments, començant pels objectes més simples i fàcils de conèixer per tal d'enlairar-me a poc a poc, com gradualment, fins al coneixement dels més compostos, i, fins i tot, suposant ordre entre aquells que no es precedeixen els uns als altres de manera natural.

I finalment, confeccionar enumeracions tan completes i revisions tan generals de tot, que estigués segur de no ometre res.

Aquestes llargues cadenes de raonaments simples i fàcils, que els geòmetres tenen el costum de fer servir per assolir les demostracions més difícils, m'havien donat peu a imaginar-me que totes les coses que poden caure sota el coneixement humà s'encadenen de la mateixa manera i que només que hom s'abstingui de rebre'n com a veritable alguna que no ho sigui, i que hom guardi sempre l'ordre que cal per deduir-ne les unes de les altres, no n'hi pot haver cap que estigui tan allunyada que no s'aconsegueixi o que estigui tan amagada que no es descobreixi. I no em va resultar excessivament feixuc saber per quines calia començar, doncs ja sabia que era per les més simples i fàcils de conèixer; i considerant que entre tots aquells que abans han cercat la veritat en les ciències, només els matemàtics han pogut arribar a algunes demostracions, és a dir, a algunes raons certes i evidents, no dubtava que calia començar per les mateixes que ells havien examinat, tot i que no n'esperés cap altre guany que avesar el meu esperit a sadollar-se de veritats i a no complaure's en falses raons. Però no per això vaig tenir la intenció de procurar aprendre totes aquelles ciències particulars que correntment s'anomenen matemàtiques.; ja que, veient que, malgrat llurs objectes siguin diferents, no deixen de concordar totes en tant que no consideren res més que les diverses relacions o proporcions que s'hi troben, creia que era molt millor examinar tan sols aquestes proporcions en general, pressuposant-les només en els temes que em servissin per donar-me'n un coneixement més fàcil, fins i tot sense constrènyer-les de cap manera, per tal de poder aplicar-les millor, després, a tots aquells altres temes que convingués. Havent advertit més tard que de cara a conèixer-les necessitava considerar-les cadascuna en particular, i només de vegades retenir-les o comprendre-les plegades, vaig pensar que a fi de considerar-les millor en particular calia suposar-les en línia, ja que no trobaria res més simple ni que pogués representar més distintament a la imaginació i als meus sentits. I per retenir-les o comprendre-les conjuntament calia que les expliqués amb xifres, el més abreujades possible; així, manllevària el millor de l'anàlisi geomètrica i de l'àlgebra, i corregiria tots els defectes de l'una amb l'altra.

René DESCARTES, *Discurs del mètode* [selecció]

Goso dir, en efecte, que l'exacta observació d'aquests pocs preceptes que havia triat, em donà tanta facilitat per aclarir totes les qüestions que proposen aquestes dues ciències que, en dos o tres mesos que vaig esmerçar en examinar-les, havent començat per les més simples i generals, i essent cada veritat que descobrí una regla que em servis per trobar-ne després d'altres, no sols en resolva moltes que en altre temps havia jutjat molt difícils, sinó que també em va semblar, finalment, que podia determinar per quins mitjans i fins on era possible resoldre aquelles que jo ignorava. En això no hi veureu cap vana pretensió si considereu que havent-hi només una única veritat de cada cosa, aquell qui la troba, en sap allò que se'n pot saber; i que, per exemple, un noi instruït en aritmètica, havent fet una suma seguint les regles, pot estar segut d'haver trobat, pel que fa a la suma que examinava, tot allò que l'esperit humà podria trobar-hi. Perquè, en definitiva, el mètode que ensenya a seguir el veritable ordre i a enumerar exactament totes les circumstàncies d'allò que es cerca, conté tot allò que atorga certesa a les regles de l'aritmètica.

Però el que més em plaïa d'aquest mètode era que a través seu estava segur de fer servir en tot la meva raó, si no de manera perfecta, almenys el millor que m'era possible. A més sentia, practicant-lo, que el meu esperit s'acostumava a poc a poc a concebre el més clarament i distintament possible els seus objectes, i que no havent-lo sotmès a cap matèria particular, em prometia d'aplicar-lo també de manera profitosa a les dificultats de les altres ciències tal com ho havia fet amb les de l'àlgebra. No per això vaig gosar emprendre l'examen de totes aquelles que se'm presentessin, ja que això mateix hagués estat contrari a l'ordre prescrit. Però, havent advertit que els seus principis havien de ser tots ells manlevats de la filosofia, en la qual no en trobava encara cap de cert, pensava que abans de tot calia procurar establir-los; i que, essent això la cosa més important del món, i on la precipitació i la prevenció eren allò més a témer, de cap manera no calia que emprengués la tasca fins que no tingués una edat més madura que els vint-i-tres anys que llavors tenia; i fins que no hagués esmerçat molt de temps a preparar-m'hi, tant desarrelant del meu esperit totes les opinions dolentes abans rebudes, com recollint moltes experiències per ser, després, matèria dels meus raonaments, i exercitant-me sempre en el mètode que m'havia prescrit, per tal d'afermar-m'hi més i més.

[...]

QUARTA PART

[Proves de l'existència de Déu i de l'ànima humana o fonaments de la metafísica]

No sé si cal que us exposi les primeres meditacions que vaig fer perquè són tan metafísiques i poc corrents que possiblement no siguin del gust de tothom. No obstant, i per tal que es pugui jutjar si els fonaments que he adoptat són suficientment fermes, em trobo obligat, d'alguna manera, a parlar-ne.

Feia molt de temps que havia advertit que, pel que fa als costums, alguna vegada cal seguir les opinions que se sap que són molt incertes com si fossin indubtables tal com he dit abans; però, donat que llavors tan sols desitjava dedicar-me a la recerca de la veritat, creia que calia fer tot el contrari, i rebutjar com a absolutament fals tot allò en què pogués imaginar el més petit dubte, per tal de veure si, després d'això, restava alguna cosa en la meva creença que fos enterament indubtable. Així, a causa que els nostres sentits més d'una vegada ens enganyen, vaig voler suposar que no hi havia cap cosa que fos tal com ells ens la fan imaginar. I, com que hi ha homes que s'equivoquen en raonar, fins i tot respecte de les qüestions més simples de geometria —i hi estableixen paralogismes—, creient que estava exposat a equivocar-me com qualsevol altre, vaig rebutjar com a falses totes les raons que abans havia pres com a demostracions. I, finalment, considerant que tots els pensaments que tenim quan estem desperts els podem també tenir quan dormim, sense que n'hi hagi cap que sigui vertader, vaig resoldre de fingir que totes les coses que fins aleshores havien entrat al meu esperit no eren més vertaderes que les il·lusions dels meus somnis.

Però immediatament després vaig copsar que mentre volia pensar així, que tot era fals, calia necessàriament que jo, que ho pensava, fos alguna cosa. I advertint que aquesta veritat «penso, així sóc», era tan ferma i tan segura que totes les suposicions més extravagants dels escèptics no eren capaces de fer-la trontollar, vaig creure que sense escrúpols la podia acollir com a primer principi de la filosofia que cercava.

Després, examinant amb atenció el que jo era, i veient que podia fingir que no tenia cap mena de cos, i que no hi havia cap món, ni cap lloc on jo fos, però que no podia fingir, per això mateix, que no era res; i que, ben al contrari, del fet mateix que pensava dubtar de la veritat de les altres coses, se'n seguia molt evidentment i certament que jo era; mentre que si hagués tan sols deixat de pensar, encara que la resta del que havia imaginat hagués estat vertader, no tenia cap raó per creure que jo fos: d'això vaig saber que jo era una substància l'essència o naturalesa de la qual no és altra que pensar, i que, per a ser, no té necessitat de cap lloc, ni depèn de cap cosa material. De manera que aquest jo, és a dir, l'ànima, per la qual sóc el que sóc, és completament distinta del cos i, fins i tot, és més fàcil de conèixer que ell, i que encara que ell no fos, ella no deixaria de ser allò que és.

René DESCARTES, *Discurs del mètode* [selecció]

Després d'això, vaig considerar en general el que es requereix per tal que una proposició sigui vertadera i certa; perquè, un cop trobada una que sabia que n'era, vaig pensar que també hauria de saber en què consistia aquesta certesa. I havent advertit que no hi ha res en aquesta: «penso, així sóc», que m'asseguri que dic la veritat, a no ser que veig molt clarament que per pensar cal ser, vaig creure que podia adoptar com a regla general que aquelles coses que concebem tan clarament i tan distintament són totes elles veritables, i que només hi ha alguna dificultat en determinar bé quines són les que concebem distintament

A continuació, reflexionant sobre el fet que jo dubtava i que, en conseqüència, el meu ésser no era del tot perfecte —perquè veia clarament que hi havia una major perfecció en conèixer que no pas en dubtar— vaig parar esment en cercar d'on havia après a pensar en alguna cosa més perfecte que no el que jo era; i vaig conèixer amb evidència que calia que fos d'alguna naturalesa que, en efecte, fos més perfecta. Pel que fa als pensaments de moltes altres coses fora meu, com el cel, la Terra, la llum, la calor i mil d'altres, no m'era tan difícil saber d'on provenien ja que, no veient en ells res que em semblés fer-los superiors a mi, podia creure que si eren veritables, era pel fet que depenien de la meva naturalesa, en tant que posseeix alguna perfecció: i si no ho eren, els tenia del no-res, és a dir, estaven en mi pel defectuós que jo era. Però no podia succeir el mateix pel que fa a la idea d'un ésser més perfecte que el meu: perquè tenir-la del no-res era una cosa manifestament impossible; i com que no hi ha menys repugnància en que el més perfecte sigui una conseqüència dependent del menys perfecte, que no la que hi ha en que del no-res procedeixi alguna cosa, no la podia tenir en absolut de mi mateix. De manera que restava que hagués estat posada en mi per una altre naturalesa que fos veritablement més perfecta que jo i, fins i tot, tingués en si mateix totes les perfeccions de les quals jo en pogués tenir alguna idea, és a dir, per dir-ho en un sol mot, que fos Déu.

A la qual cosa afegia que, donat que coneixia algunes perfeccions que jo de cap manera posseïa, jo no era l'únic ésser que existia (lliurement usaré aquí, si no us fa res, la terminologia de l'Escola), sinó que necessàriament calia que n'hi hagués un altre de més perfecte, del qual jo depengués i del qual hagués adquirit tot allò que jo posseïa. Perquè si jo hagués estat sol i independent de tot altre de manera que hagués tingut de mi mateix el poc en què participava de l'ésser perfecte, per la mateixa raó hagués pogut tenir de mi mateix tot allò de més que sabia que em mancava i, així, ser jo mateix infinit, etern, immutable, omniscient, totpoderós i, en fi, posseir totes les perfeccions que podia admetre que són en Déu.

Perquè, seguint els raonaments que acabo de fer, per tal de conèixer la naturalesa de Déu fins allà on la meva en fos capaç, en tenia prou en considerar, de totes aquelles coses de les quals en tingués alguna idea en mi, si era o no perfecció de posseir-les, i estava segur que cap d'aquelles a les quals els manca alguna perfecció no estaven en Ell, i totes les altres sí. Així vaig veure que el dubte, la inconstància, la tristesa i coses semblants, no hi podien ser, atès que jo mateix hagués estat molt satisfet de ser-ne exempt. A més d'això, tenia idees de moltes coses sensibles i corporals: perquè, encara que suposés que somniava i que tot allò que jo veia o m'imaginava era fals, no podia negar, no obstant, que les idees no fossin veritablement en el meu pensament; però, com que ja havia conegut molt clarament en mi que la naturalesa intel·ligent és distinta de la

René DESCARTES, *Discurs del mètode* [selecció]

corporal considerant que tota composició revela dependència, i que la dependència és manifestament un defecte, vaig creure que no podia ser una perfecció en Déu estar compost d'aquestes dues naturaleses i que, en conseqüència, no n'estava; però que si en el món hi havia cossos, o intel·ligències, o bé altres naturaleses, que no fossin totes elles perfectes, el seu ésser hauria de dependre del seu poder, de tal manera que sense Ell no podrien subsistir ni un sol moment.

Després vaig voler cercar altres veritats, i havent-me proposat l'objecte dels geòmetres, que concebia com un cos continu, o un espai infinitament extens en longitud, llargària i alçada o profunditat, divisible en diverses parts, les quals podien tenir diverses figures i tamany, i ser mogudes i transportades de moltes maneres —perquè tot això suposen els geòmetres en llur objecte— vaig recórrer a algunes de llurs demostracions més simples. I havent vist que aquesta gran certesa que tothom els atribueix només està fonamentada en el fet que les conceben de manera evident, seguint la regla que he dit anteriorment, vaig advertir igualment que no hi havia res en elles que m'assegurés de l'existència de llur objecte. Perquè, per exemple, veia bé que, si suposem un triangle, els seus tres angles cal que siguin a dos rectes, però amb això no veia res que m'assegurés que en el món hi hagi algun triangle. **Ben al contrari, tornant a examinar la idea que posseïa d'un ésser perfecte, trobava que l'existència hi era compresa, de la mateixa manera que en la idea de triangle s'hi comprèn que els seus tres angles són iguals a dos rectes, o a la d'una esfera en que totes les parts són equidistants del centre; i fins i tot de manera encara més evident; i, en conseqüència, és tan cert, almenys, que Déu, que és l'Ésser perfecte, és o existeix, com ho pugui ser qualsevol demostració de geometria.**

Però allò que fa que n'hi hagi molts que es persuadeixen de la dificultat que hi ha en conèixer-lo i, fins i tot, de conèixer llur ànima, és que mai enlairen el seu esperit per damunt de les coses sensibles, i estan talment acostumats a no considerar res que no es pugui sinó imaginar —és una manera de pensar pel que fa a les coses materials—, que tot allò que no sigui imaginable els sembla que no és intel·ligible. El que es força clar del que fins i tot els filòsofs tenen per màxima a les escoles és que no hi ha res a l'enteniment que primer no hagi estat en els sentits, quan, no obstant és cert que mai les idees de Déu i de l'ànima no hi han estat. I em fa l'efecte que els qui volen usar de la seva imaginació per comprendre-les fan el mateix que si per oir el sons o sentir les olors, es volguessin servir de llurs ulls, encara amb aquesta diferència: que el sentit de la vista no ens assegura la veritat dels seus objectes menys del que ho fan l'olfacte i l'oïda, mentre que ni la nostra imaginació ni els nostres sentits mai no ens sabrien assegurar de res si el nostre enteniment no hi intervingués.

En fi, si encara hi ha homes que no s'han persuadit suficientment. de l'existència de Déu i de llur ànima amb les raons que he donat, veuria amb bons ulls que entenguessin que totes les altres coses de les quals creuen potser estar-ne més segurs, com de tenir cos, i que hi ha astres i una Terra, i coses semblants, són menys certes. Perquè encara que se'n tingui una certesa moral tan gran que sembla que, a menys de ser extravagant, no se'n pot dubtar; també, no obstant, a menys que se sigui desenraonat, quan es tracta d'una certesa metafísica, no es pot negar que no sigui un motiu suficient per no estar-ne completament segur que del fet d'haver advertit que de la mateixa manera es pot imaginar, estant adormit, que hom té un altre cos, i que veu altres astres i una altra

René DESCARTES, *Discurs del mètode* [selecció]

Terra, sense que res d'això sigui així. Perquè, ¿d'on traiem que els pensaments que ens vénen en somnis són més falsos que els altres si sovint no són pas menys vius i precisos? I encara que els millors esperits ho estudiïn tant com els plagi, no crec pas que puguin donar cap raó que sigui suficient per eliminar aquest dubte, si no pressuposen l'existència de Déu. Perquè, en primer lloc, això mateix que fa poc he pres com una regla, a saber: que les coses que concebem molt clarament i molt distintament són totes veritables, només m'assegura perquè Déu és o existeix, i perquè Ell és un Ésser perfecte. i perquè tot allò que hi ha en nosaltres prové d'Ell. D'aquí se'n segueix que les nostres idees o nocions, essent coses reals i que provenen de Déu, en tot allò que tenen de clares i distintes, tan sols poden en això ser veritables. De manera que si sovint en tenim que contenen falsedat, això només pot ser degut a que tenen alguna cosa de confús i obscur, ja que en això participen del no-res, és a dir, que elles no són en nosaltres tan confuses sinó a causa que nosaltres no som del tot perfectes. I és evident que no hi ha menys repugnància en què la falsedat o la imperfecció procedeix de Déu com a tal, que n'hi ha en què la veritat o la perfecció procedeixi del no-res. Però si no sabéssim que tot allò que hi ha en nosaltres de real i veritable prové d'un Ésser perfecte i infinit, per clares i distintes que fossin les nostres idees, no tindríem cap raó que ens assegurés que posseïssin la perfecció de ser veritables.

Ara bé, després que el coneixement de Déu i de l'ànima ens ha atorgat certesa d'aquesta regla, es ben fàcil de conèixer que els somnis que imaginem mentre estem adormits de cap manera han de fer-nos dubtar de la veritat dels pensaments que tenim estant desperts. Perquè si s'esdevingués que, fins i tot dormint, hom tingués una idea molt distinta, com per exemple que un geòmetra inventés alguna nova demostració, el seu somni no li impediria que fos veritable. I pel que fa a l'error més corrent dels nostres somnis, que consisteix en què ens representen diversos objectes de la mateixa manera com ho fan els nostres sentits externs, no hi fa res que ens doni motiu per desconfiar de la veritat d'aquestes idees, ja que també elles ens poden enganyar bastant sovint sense que estiguem dormint: com quan els qui tenen la icterícia ho veuen tot de color groc, o quan els astres o altres cossos molt llunyans ens semblen molt més petits del que són. Perquè, en definitiva, tant si estem desperts com si estem adormits, mai no ens hem de deixar convèncer a no ser amb l'evidència de la nostra raó. I cal remarcar que dic de la nostra raó i de cap manera de la nostra imaginació ni dels nostres sentits. Així, encara que vegem el sol molt clarament, no hem pas de creure per això que sigui de la grandària que el veiem; i podem imaginar distintament un cap de lleó afegit al cos d'una cabra, sense que per això calgui concloure que hi hagi en el món cap quimera: perquè la raó no ens diu que allò que veiem o imaginem així sigui veritable, però sí que totes les nostres idees o nocions han de tenir algun fonament de veritat; perquè no fóra possible que Déu, que és del tot perfecte i veritable, les hagi posades en nosaltres sense això. I com que els nostres raonaments no són mai tan evidents ni tan entesos durant el somni com durant la vigília, encara que algunes vegades les nostres imaginacions siguin tant o més vives i precises, la raó també ens diu que els nostres pensaments, no podent ser tots vertaders a causa que no som del tot perfectes, allò que tenen de veritat infal·liblement s'ha de trobar en aquells que tenim estant desperts, més que no pas en els dels nostres somnis.

[...]